

جزوه اندیشه اسلامی ۲

مقدمه : دیرینه ترین آثاری که باستان شناسان به آن دست یافته اند ، و بر آن دلالت دارند این است که زندگی انسان پیوسته با دین و دینداری همراه بوده است ، هر چند این پدیده در هر عصر و قاره ای به صورتی خاص جلوه گر شده است . قرآن نیز بر آن است که در طول تاریخ بر حسب شرایط زمانی و مکانی مختلف و به تعبیری متناسب با استعدادهای امت ها، جلوه دین که همان اسلام (تسلیم بودن در برابر خدا) است به شکل شریعت های مختلف بروز یافته است . اسلام با معجزه جاوید خود ، قرآن ، از روز نخست ، دعوت به فطرت و خرد را اساس آیین خود دانست . شریعتی که با خواست های درونی انسان هماهنگ است و بر عقل تاکید می ورزد ، باید پیوسته و جاودانه باشد و رمز جاودانگی اسلام نیز در همین عامل نهفته است .

فصل اول : پیشینه دین و پیامبری

تعریف دین و پیشینه آن در تاریخ

دین در لغت : فرمانبرداری - خضوع - خشوع - پیروی - اطاعت - تسلیم - جزا

دین در اصلاح : عقاید و قوانین نازل شده از سوی خداوند با هدف هدایت و سعادت انسان ها که از طریق پیامبران بیان می شود.

ابعاد مختلف دین : شناختی ، آموزه ای ، اخلاقی ، فردی ، عبادی ، حکومتی ، اقتصادی

انواع دین

۱- دین حق : دینی که در آن تحریف راه نیافته باشد.

۲- دین باطل : دینی که در بخشی از آن تحریف شده باشد.

دین از دیدگاه قرآن : به معنی اسلام آمده است که از منظر قرآن حقیقت دین ؛ تسلیم شدن در برابر خداست و هر کس جز این طلبه هرگز از وی پذیرفته نیست پیشینه دین در تاریخ : قدمت دین حق ، خلقت حضرت آدم (ع) و حوا تمام ادیان از آدم تا خاتم دارای اصول مشترک و قواعد اخلاقی و احکام عملی در همان راستا بوده اند . که شامل : توحید ، معاد ، نبوت

فطری بودن دین : اصول و احکام دینی با سرشت آدمی سازگاری دارد ، فطرت بکر انسان آن ها را می سازد.

یهودیت و مسیحیت : پیدایش و سرنوشت آنها

پیدایش و فرجام یهودیت

یهودیت : عنوان دین حضرت موسی (ع) : کتاب آسمانی ، تورات به زبان قوم عبرانی

عناوین دیگر قوم یهود وجه تسمیه آنها : قوم بنی اسرائیل ، قوم عبرانی یا عبرانیان

عبرانی : اسم منسوب عابر ، جد حضرت ابراهیم (ع) است.

خلاصه از پیشینه پیدایش دین یهودیت

در پی وقوع اتفاقاتی که فرمانروایی به حضرت یوسف (ع) منصوب گردید؛ که با دوران قحطی در مصر و اطراف آن همراه بود . و باعث شد حضرت یعقوب و فرزندان به مصر مهاجرت کنند و اسباط یا قبایل دوازده گانه منصوب به فرزندان حضرت یعقوب در مصر رشد و فزونی یافتند . و فراغه نسبت به وجود قوم بنی اسرائیل احساس خطر کردند لذا فرعون دستور داد فرزندان پسر قوم بنی اسرائیل در هنگام تولد را به قتل برسانند و خداوند مقرر نمود تا حضرت موسی (ع) متولد شد . و تقدیر خداوندی به گونه ای رقم خورد که این کودک در قصر فرعون و تحت دایگی مادر خود رشد یابد و منجی بنی اسرائیل گردد ، خداوند به موسی (ع) دو معجزه اعطا نمود ؛ عصا (اژدها شد) و ید بیضا .

در پی ایمان نیابردن بعضی از مصریان وحی بر وی شد که شبانه به همراه یاران خویش از راه دریا از مصر خارج شود اما فرعونیان با تعقیب آنها مانع خروج آنها شدند و در این هنگام خداوند به موسی (ع) وحی نمود عصا خویش را به آب دریا بزن و بدین ترتیب دریا شکافته و راهی هموار برای آنها پدیدار گردید و به سلامت از دریا عبور نمودند اما فرعونیان که قصد عبور از دریا را به همراه آنان داشتند امواج بر آنها مسلط شد و غرق شدند فرعون در حین غرق شدن اظهار ایمان کرد که سودی نداشت.

پیدایش اسرائیل و تاسیس دولت اسرائیل

یهودیت تبلیغ ندارد زیرا یهودیان دین خود را نعمتی الهی می دانند که تنها از آن نژاد بنی اسرائیل است . البته برخی از یهودیان با صهیونیسم مخالف اند . صهیون نام تپه ای است در اورشلیم که در زمان شکوفایی دولت بنی اسرائیل در عصر داوود و سلیمان مرکز نظامی بوده است . صهیونیسم عنوان جنبشی است که در زمان شکوفایی یهودیان به فلسطین و ایجاد کشوری ویژه بنی اسرائیل در این سرزمین است که بنیانگذار آن فردی یهودی به نام تئودور هرتزل (1860- 1904) است . در اواخر قرن نوزدهم گروه بزرگی از یهودیان از روسیه اخراج شدند گروهی از آنان در غرب اروپا ساکن شدند و

عهده ای به فلسطین رفتند دولت انگلستان در سال 1917 در اعلامیه ای معروف به بالفور موافقت خود رامبنی بر تاسیس حکومت مستقل یهودی در منطقه فلسطین اعلام کرد.

پیدایش و فرجام مسیحیت

عنوان دین حضرت عیسی (ع) و کتاب آسمانی : انجیل

حضرت عیسی که از زنی با تقوا و پاکدامن به نام مریم متولد شد، از معجزات آن حضرت تولد ایشان بدون داشتن پدر و سخن گفتن در گهواره در روزهای نخست تولد است.

متولیان حرم پیرامون سرپرستی مریم (س) اختلاف داشتند تا در نهایت سرپرستی به زکریا و انگذار شد و مریم روز به روز بزرگتر و بالغ تر شد ، روزی به امر خدا فرشته ای آسمانی به شکل یک مرد بر او ظاهر شد و مژده فرزندی را به او داد و بعد وقوع جریان، بانوی فاضله به مکانی دور از شهر پناه برد. با حضور حضرت مریم (س) در شهر اعتراض ها به گوش رسید اما آن بانو به امر خدا معترضان را به کودک خود و انگذار و کلام وحی از زبان حضرت عیسی (ع) جاری شد :

قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ﴿٣٠﴾ وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴿٣١﴾ ، وَبَرًّا بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْ لِي جَبْرًا شَقِيًّا ﴿٣٢﴾ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أُمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا ﴿٣٣﴾

گفت من بنده خدا هستم به من کتاب داده و مرا پیامبر قرار داده و هر جا که باشم مرا با برکت ساخته و تا زنده ام به نماز و زکات سفارش کرده است و مرا نسبت به مادرم نیکوکار کرده و زورگو و نافرمانم نگردانیده است و درود بر من روزی که زاده شدم و روزی که میمیرم و روزی که زنده برانگیخته می شوم .

برخی از معجزات حضرت عیسی (ع) زنده کردن پرنده گلی و به اذن خدا شفای کور مادر زاد ، خبر دادن از داخل خانه ها است.

کتاب مقدس و بخش های تشکیل دهنده آن

در اصطلاح : مجموعه ای از نوشته های کوچک و بزرگ که به اعتقاد یهودیان و مسیحیان کتاب آسمانی است.

عنوان معروف این مجموعه در زبان انگلیسی و بیشتر زبان های اروپایی «Bible» بایبل به معنای کتاب ها است.

در زبان فارسی و عربی نیز عنوان عهدین برای کتاب مقدس به کار می رود که به اعتقاد مسیحیان به دو عهد و پیمانی که خداوند با انسان بسته اشاره دارد : عهد قدیم که تنها مورد اعتقاد یهودیان است اعتقاد دارند که در آن خدا از انسان یکبار پیمان گرفته است این عهد ابتدا با حضرت ابراهیم (ع) بسته شده و سپس در زمان حضرت موسی (ع) تجدید و تحکیم گردیده است.

با ظهور حضرت عیسی (ع) دوران عهد و پیمان مزبور پایان یافت و خداوند عهدی دیگر را با انسان بست که این عهد جدید پیمان بر سر محبت خداوند و عیسی (ع) است بنابراین مسیحیان به دو دوره و عصر قائل اند : عهد قدیم و عهد جدید

دیدگاه اهل کتاب نسبت به کتاب مقدس

دیدگاه مسیحیان : آن را کتاب آسمانی خود می شمارند که شامل دو عهد و پیمان است ، عهد قدیم و عهد جدید

دیدگاه یهودیان : فقط بخشی از آن را به عنوان کتاب آسمانی می‌شمارند که همان عهد قدیم است.

ویژگی های عهد قدیم : حجم سه چهارم کتاب مقدس ، موضوعات ، تاریخ ، شریعت ، حکمت ، مناجات و شعر و... است.

بخش های عهد قدیم : 1 . شریعت موسی یا تورات ، 2 . انبیا ، 3 . مکتوبات می باشد .

ویژگی های عهد جدید : بخشی از کتاب مقدس که فقط مسیحیان آن را قبول دارند.

بخش های عهد جدید : زندگی نامه و سخنان حضرت عیسی (ع) ، تبلیغات و مسافرت های تبلیغی مبلغان مسیحی ، نامه ها ، روایا و مکاشفه

دیدگاه قرآن درباره کتاب مقدس

قرآن کریم تنها کتاب آسمانی است که تحریف در آن راه نیافته است از دین آن بشارت به ظهور اسلام است . از دلایل تحریف کتاب مقدس : نسبت دادن صفات ناپسند مانند شرابخواری ، دروغگویی ، شهوترانی و ... به پیامبران است.

ولی قرآن این صفات زشت را از پیامبران منزه دانسته است و پیامبران را مریبان انسان ها می‌داند.

اهل دین گریزی به دین گریزی در جامعه مسیحیت : سهولت آموزش گناه از طریق معامله با باب (فروش آموزش نامه)

تاثیر مسیحیت و عوامل رویگردانی مردم از دین : غیر عقلانی بودن آموزه های مسیحیت : ناسازگار نشان دادن سمیتمیت با دانش غربی ، خشونت و تفتیش عقاید ، فساد مالی و اخلاقی حاکمان کلیسا ، الگو گیری مردم از دنیا طلبی و ثروت اندوزی کلیسا

تاثیر مسیحیت بر جامعه غربی در مقایسه با تاثیر اسلام بر پیشرفت تمدن اسلامی

تاثیر مسیحیت بر جامعه غرب

تاثیر اسلام در پیشرفت تمدن اسلامی

برخی عرصه هایی که مسلمان در آن پیشرفت در خور توجهی داشتند : صنعت کاغذ ، قلمرو شیمی ، با جابرن بن حیان پدر علم شیمی ، قلمرو صنعت ، قلمرو ریاضیات ، خوارزمی و کتاب جبر و مقابله ، قلمرو پزشکی : محمد رازی و ابن سینا است.

ابعاد عدالت در تعالیم اسلامی : عدالت در داوری ، مقام قضاوت همگان در مقابل حکم خدا یکسان است .

عدالت در برابر قانون : همگان ملتزم ، اجرا و قاضی حتی در گفتار نباید بین حاکم اسلامی و فرد عادی تفاوت قائل شود.

عدالت در حوزه اقتصاد : در راستای توزیع عادلانه ثروت بین اقشار گوناگون جامعه است.

عدالت در امور معنوی : اسلام از ترک دنیا و دنیا طلبی نهی فرموده و خداوند فرموده : **وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا ﴿٧٧﴾** سوره قصص

تاثیر اسلام در پیشرفت تمدن اسلامی

. تشویق اسلامی به فراگیری علم ، 2 . بسط عدالت ، 3 . مدارا و همزیستی مسالمت آمیز

بر اساس قوانین اسلام : اهل کتاب می توانند آزادانه و در عبادتگاه های خود به انجام مراسم مذهبی بپردازند
از ویژگی های انجیل : مژده آمدن پیامبر اسلام در آن داده شده است .

فصل دوم : اهداف ، ابعاد و قلمرو دین

از اصول مشترک میان ادیان آسمانی نبوت است بدین معنا که خداوند از خلقت نظام هستی هدفی معین دارد.

عناصر محوری در نبوت پیام آور پیامبران الهی ، پیام الهی (وحی)

فهم توحید و نبوت بر امام شناسی استوار است .

نبوت تحت دو عنوان کلی:

نبوت عامه : مربوط به همه انبیا می شود مثل وحی و معجزه

نبوت خاصه : فقط مربوط به یکی پیامبران بطور خاص (مثل پیامبر اکرم(ص))

ضرورت نبوت : خداوند حکم پیامبران را به منظور هدایت انسان ها به سوی سعادت و کمال ارسال نمود *كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اخْتَلَفُوا فِيهِ* (سوره بقره

مردم ، امتی یگانه بودند ، پس خداوند پیامبران را نوید آور و بیم دهنده برانگیخت ، و بر آنان کتاب را به حق فرو فرستاد ، تا میان مردم در آنچه با هم اختلاف داشتند داوری کند.

اهداف بعثت : انبیا مهم ترین هدف انبیا نشان دادن راه هدایت و تکامل به انسان هاست

مهم ترین هدف انبیا : یاد آوری فطریات است، خداوند در آیاتی قرآن را ، یادآوری و پیامبر متذکر (یادآوری کننده) معرفی می کند .

«فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ» (سوره غاشیه ، پس تذکر ده که تو تنها تذکر دهنده ای

آزاد کردن انسان از قید بندهای نادرست سنت ها و ارزش های ناروا و پوشالی است

دعوت به توحید : مهم ترین هدف انبیا زدودن شرک و دعوت به توحید نظری و عملی در تمامی ابعاد است

بر پایی قسط و عدالت در جامعه بشری از جلوه های تمدن و گسترش عدالت در همه ابعاد فردی و اجتماعی است و آیه : «لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ» (سوره حدید/25)

به راستی ما پیامبران خود را با دلایل آشکار روانه کردیم و با آنها کتاب و ترازو را فرو آوردیم تا مردم به انصاف برخیزند.

آشنا کردن مردم با حکمت تعالیم الهی و تزکیه و تطهیر:

«فَاتَّقُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا اللَّهَ وَ لا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ (151) الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَ لا يُصْلِحُونَ (152)» (سوره شعراء)

«از خداوند پروا کنید و مرا اطاعت کنید ، فرمان افراطگران را پیروی نکنید ، آنان که در زمین فساد می کنند و اصلاح نمی کنند.»

پیامبران مردم را با تعالیم و آیات الهی آشنا می سازند:

بشارت و انذار : از ابزارهای پیامبران برای هدایت بشیرت (مژده دادن به پاداش و انذار بیم از عذاب.

«رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَ مُنْذِرِينَ لِنَلَّا يَكُونُ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةً بَعْدَ الرُّسُلِ وَ كَانَ اللَّهُ عَزِيزاً حَكِيماً (۱۶۵)» (سوره نساء

پیامبرانی که بشارتگر و هشدار دهنده بودند تا برای مردم پس از فرستادن پیامبران ، در مقابل خدا حجتی نباشد ، و خدا توانا و حکیم است.

علاج امراض روحی به همین دلیل خدا قرآن را شفا بخش نامید.

به کمال رساندن فضایل اخلاقی : پیامبر اکرم(ص) فرمودند : **إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْخَلْقِ** : برآستی که من برای تکمیل کرامت های اخلاقی مبعوث شده ام.

معنای وحی

در لغت هر نوع آگاهی بخشی و تفهیم سری و پنهانی

در اصطلاح : آگاهی خاص پیامبران توسط خداوند متعال که حقیقت آن بر ما مجهول است.

کاربرد وحی در قرآن : وحی : آسمان ، وحی : مادر موسی

انواع وحی

۱- دریافت حقایق در عالم رویا مانند : دستور ذبح اسماعیل به حضرت ابراهیم

۲- نزول حقایق به روح و قلب پیامبران

۳- وحی از طریق ایجاد صوت

۴- وحی از طریق فرشته که به صورتی خاص ظاهر می شود

«وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكْلِمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بآدْنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلِيُّ حَكِيمٌ (۵۱)» (سوره شوری

شوری

و هیچ بشری را نرسد که خدا با او سخن گوید جز از راه وحی یا از فراسوی حجابی یا فرستاده ای بفرستد و به اذن او هر چه بخواهد وحی نماید . آری ، اوست بلند مرتبه و حکیم است.

معنای معجزه

در لغت : عجز : ضعف و ناتوانی ، در اصطلاح : عملی خارق العاده

وجه تسمیه معجزه : پیامبران برای معجزه خود مبارزی طلبند

ویژگی های معجزه

۱- عملی خارق العاده مطابق قوانین عادی و معمول طبیعت

۲- همراه با دو چیز ادعای نبوت ، دعوت به مقابله یا تحدی

۳- عمل مورد ادعا با آن چه معجزه صورت پذیرفته است

۴- صرف دعوت به مقابله کفایت نمی کند

عصمت انبیاء

در لغت : منع کردن ، باز داشتن ، نگهداری

در اصطلاح : مصونیتی خاص یا ملکه ای نفسانی برای جلوگیری از خطا و اشتباه پیامبران را حفظ می کند.

اقسام عصمت

۱- انبیاء در مقام دریافت ، حفظ و ابلاغ وحی (وحی) : مورد پذیرش همه متکلمان اسلامی

۲- عصمت از معصیت و گناه : پیامبران ضروری است در مقام عمل به احکام شریعت خود پیشگام باشند

۳- در امور فردی و اجتماعی با هدف سازگار نیست پس پیامبران از خط و اشتباه و سهو مصون و محفوظ می باشند .

عامل و منشأ عصمت : آگاهی و شناخت پیامبران نسبت به خداوند و مقام و صفات به گونه ای که این شناخت موجب آگاهی و شناخت پیامبران نسبت به آثار و اطاعت و عدم اطاعت پروردگار می شود.

عصمت و اختیار : پیامبران با اختیار خود از گناه دست می کشند و عصمت آنها جبری نیست.

نقش دین در زندگی دنیایی :

دین تنها ناظر بر سعادت فردی و اخروی انسان است .

دین در پی سعادت دنیوی و اخروی انسان است .

جامعیت و کمال دین : دین اسلام به تمام ابعاد توجه دارد و برای انسان و جامعه بشری راه گشاست

الیوم أكملت لكم دینکم : دین شما را برایتان کامل گردانیدم(آیه ۳ سوره مائده)

سکولارسیم : اصل واژه : غربی و بیانگر نوعی دیدگاه پیرامون انسان و جامعه و جهان است.

معادل فارسی : دنیا مداری ، دنیا محوری ، دین گریزی ، دین جدایی

زمینه ها و عوامل پیدایش سکولاریسم : متون مقدس ، منابع اولیه دینی ، رفتار و برخورد نادرست متولیان کلیسا
مبانی سکولاریسم : به ابزار مادر یعنی علم و عقل متکی است و این اندیشه علم گرایی و عقل گرایی می باشند.
علم گرایی:

معادل لاتین Scientism

در اصطلاح : محوریت علوم تجربی و روش تجربی در همه ابعاد زندگی

عقل گرایی : در اصطلاح مبنا قرار دادن عقل مادی گرایان در همه ابعاد و عقاید و بدون بهره گیری از اصول دینی

عوامل موثر در پیدایش تفکر عقل گرایی : آموزه های مسیحیت ، تعابیر متفکران بزرگ مسیحی ، برخورد نادرست کلیسا و
متفکران و دیدگاه اسلام در باب سکولاریسم : اجرای کامل احکام اسلامی جز با تشکیل حکومت محقق نمی شود.

لیبرالیسم : ریشه لغت « آزادی خواه ، فردی که به آزادی و قدرت انتخاب انسان ها معتقد است ، آزادی خواهی و آزادی
منشی »

زمینه های شکل گیری لیبرالیسم : ریشه پیدایش این تفکر در اندیشمندان دوران باستان مانند سقراط

ریشه پیدایش این تفکر در دوران رنسانس و غرب صنعتی

مبانی و ارزش های لیبرالیسم : دارای اصول مشترک

فرد گرایی : برتری و ترجیح منافع و استقلال و هویت

آزادی : ریشه در فرد گرایی دارد

عقل گرایی : از دیدگاه لیبرالیسم عقل جایگاه ممتازی دارد.

عدالت و برابری : برخورد داری همه انسان ها از حقوق و احترام یکسان

حقوق انسان ها

آزادی از دید لیبرال ها : آزادی به معنا رها شدن فرد به حال خود تا فارغ از مداخله دیگران به دلخواه خویش عمل کند : که
جنبه منفی دارد .

حکومتی که لیبرالیسم بدان معتقد است از نوع : حکومت سکولار و بر اساس مبنا عقل گرایی پذیرفته است .

گوهر مشترک دین و راز تعدد شریعت ها :

گوهر مشترک دین : به معنای تسلیم شدن در برابر خداست.

راز تعدد شرایع : شرایع متعدد است و هر شریعتی ناسخ برخی احکام شریعت قبل از خود است.

لکل جعلنا منکم شرعه و منهاجا : برای هر یک شریعت و راه روشنی قرار داده ایم.

لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَ مِنْهَاجاً

راز جاودانگی و حقایق شریعت اسلام

تنها شریعتی که فسخ نشده و نخواهد شد و احکام و قوانین آن جاودانه می باشند دین مبین اسلام است

دلیل جاودانگی قوانین اسلام : ثابت بودن آنها در تمام اعصار

پیامبر اکرم(ص) می فرماید:

حدیث نبوی

حَلَالٌ مُّحَمَّدٍ حَلَالٌ أَبَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَ حَرَامُهُ حَرَامٌ أَبَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

حلال محمد تا روز قیامت حلال و حرام محمد تا روز قیامت حرام است.

رمز بقای دین اسلام : ثابت و پا بر جا بودن قوانین اسلام

«فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ (۳۰)»

سوره روم

پس روی خود را با گرایش تمام به حقّ به سوی این دین کنید ، با همان سرشتی که خدا مردم را بر آن سرشته است.

آفرینش خدا تغییر پذیر نیست . این است همان دین پایدار ، ولی بیشتر مردم نمی دانند.

گرایش انسان به دین مقتضای فطرت آدمی است و این فطرت نیز تغییر پذیر نیست.

ابزارهای عالمان دین اسلام

1-حجیت و حکم عقل ، 2 . قاعده اهم و مهم ، 3 . گشوده بودن باب اجتهاد ، 4 . پیروی از قواعد حاکمه فقهی

حجیت و حکم عقل : اسلام با اعتبار به احکام صحیح عقلی توانسته حکم برخی از مسائل را تعیین نماید.

قاعده اهم و مهم : عالمان اسلامی در برخی موارد باید مصالح و مفسدات را با هم بسنجند.

گشوده بودن باب اجتهاد : از امتیازات و افتخارات مذهب تشیع.

پیروی از قواعد حاکم فقهی : شریعت اسلام یک سلسله قواعدی نظیر "نفی حرج" و "نفی ضرر" است .

کثرت گرای دینی و گوهر مشترک : تبیین توجیه تکثیر و تنوع ادیان یکی از مسائل مهم در عرصه فلسفه دین و دین پژوهی است.

دیدگاه هایی درباره کثرت ادیان

انحصار گرایی : تنها یک دین حقایق دارد .

اسلامی در اثبات حقانیت خود به عنوان کامل ترین دین قرآن آیه 137 بقره را عنوان نمود.

فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنُتُمْ بِهِ فَقَدِ اهْتَدَوْا:

پس اگر آنان به آنچه شما بدان ایمان آورده اید ایمان آوردند قطعاً هدایت شده اند .

قرآن برای انتخاب دین بهتر چه راه کاری ارائه کرد : مقایسه دلایل مذاهب و گزینش دین کاملتر

مشمول گرایی : خواستگاه این نگرش جهان مسیحیت است .

تعبیر کارل راند : غیر مسیحیان می توانند حتی بدون آگاهی خود مسیحیان گمنام نامیده می شوند. مشمول گرایی : گسترده ترین دیدگاه پذیرفته شده در میان متکلمان مسیحی و رهبران کلیسا است .

کثرت گرایی : همه مذاهب هم زمان از حقانیت و نجات بخشی یکسان برخوردارند.

کثرت گرایی : پیروان همه مذاهب را اهل نجات می داند و تفاوتی بین مذاهب مختلف قائل نیست.

رابطه علم و دین

علم : همه ادیان ابراهیمی و آسمانی اند، یعنی یهودیت و مسیحیت و اسلام است .

تعالیمی خداوند به واسطه پیامبران برای هدایت بشر نازل کرده : عالم ما ورا و غیب ، حوزه اخلاق تکالیف فردی و اجتماعی

ویژگی های علوم تجربی :

۱- روش بدست آوردن در آن روش تجربی یعنی مشاهده و آزمایش است.

۲- مفاهیم و قوانین علمی از نظر آنان باز نمود جهان عینی است.

۳- ممکن است در آینده با آزمایش های دیگر و با پیشرفت علم قوانین نسخ و بی اعتبار گردد.

دیدگاه اسلام درباره علوم تجربی

خداوند در قرآن بر تعقل و تفکر تاکید بسیاری نموده است .

بدترین جانوران نزد خداوند کسانی هستند که کر و لال اند و به هیچ رو تعقل نمی کنند .

امام کاظم در باب اسلام و علوم تجربی می فرمایند: خداوند بر مردم دو حجت دارد:

حجت آشکار : رسولان ، انبیاء و امامان - حجت باطنی : عقول مردم

انواع رابطه علم و دین

علم و دین در شیوه بیان واقعیت

این دیدگاه علم و دین را کاملاً سازگار با یکدیگر و بیانگر حقیقت به دو زبان و بیان می داند و اختلاف بین آنها سطحی و قابل حس است.

نمونه متحرک بدون زمین در قرآن : تشبیه زدن آن به گهواره و در میان دانشمندانی مثل کپرنیک و کپلر و دیدگاه گالیله با روش تجربی است.

علم تایید کننده دین

این دیدگاه که به دیدگاه نخست شباهت دارد علم را تقویت کننده و نوید دین می داند که با کشف قوانین طبیعت انسان به حقایق عالم هستی و حکمت و قدرت و علم الهی آگاهی و یقین می یابد.

بر پایه این دیدگاه نظریات علمی؛ پشتیبان آموزه های دینی هستند هر چه علم اسرار و قوانین طبیعت را بیشتر کشف کند.

علم و دین مکمل یکدیگر

برای شناخت کامل حقایق لازم علم و دین در کنار یکدیگر قرار میگیرند از طرفداران این دیدگاه شهید مطهری : علم و ایمان مکمل و متمم یکدیگرند نه متضاد با هم، علم نیمی از ما و دین نیم دیگر ما را می سازد.

ناسازگاری علم و دین

بین علم و دین تعارض و ناسازگاری قائل است و نمی توان هر دو نظر را پذیرفت.

بعد از طرح نظریه تکامل ، در جهان مسیحیت چند دیدگاه مطرح شد

۱- حجیت معنای ظاهری کتاب مقدس و کفر دانستن هر نوع اکتشاف علمی ناسازگار با آن

۲-قابلیت جمع کتاب مقدس با نظریه تکامل

۳-عدم واقع نمایی نظریات علمی و ابزار ریاضی صرف یا افسانه بودن آنها برای محاسبه

۴-حق دانستن علم و رد کردن نظریه دین

جدایی کامل حوزه علم از دین

موضوع و روش فعالیت علم و دین را کاملاً متفاوت می داند

فصل سوم : شناخت اسلام

تعریف اسلام

در لغت : تسلیم شدن ، گردن نهادن

در قرآن کریم : یعنی که انسان را به تسلیم شدن در برابر احکام الهی دعوت می کند و این نامگذاری توسط حضرت ابراهیم

(ع) انجام گرفت در اصطلاح : آخرین و کامل ترین شریعت نازل شده از سوی خدا برای هدایت انسان که تا ابد جاودانه

است.

قرآن : آخرین کتاب آسمانی و معجزه پیامبر گرامی است و این کتاب از آن جهت جاوید است که خداوند حفظ و مصونیت آن را از تحریف خود به عهده گرفت و ضمانت می نماید.

زبان خطاب قرآن : زبان تعاریف عقلایی است.

ابعاد اعجاز قرآن

۱- فصاحت و بلاغت : ساختار عبارات آن به شیواترین و رسا ترین وجه است و خداوند برای ابلاغ پیام شیوا ترین و زیبا ترین الفاظ ترکیب و به کار گرفته است . اعجاز قرآن موجب شد کافران مردم را از شنیدن قرآن باز دارند و هنگام تلاوت هیاهو می کردند.

۲- اعجاز قرآن از نظر معارف الهی : با گذر زمان و روشن شدن فلسفه و حکمت بسیاری از احکام و تعالیم قرآنی : قوانین حقوقی و جزایی ، فردی ، اجتماعی ، مناسک عبادی ، دستورات اخلاقی و نکات تاریخی واکنش مردم در مقابل آیه شریفه 48 عنکبوت: «وَمَا كُنْتُمْ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكُمْ إِذْ لَأْرْتَابِ الْمُبْطُلُونَ» فقط سکوت کردن

۳- اعجاز قرآن از نظر هماهنگی و عدم اختلاف در سبک و محتوا : بی شک هماهنگی و عدم اختلاف در سبک و محتوا خود دلیل دیگری بر اعجاز قرآن است.

درباره حالات روحی انسان مانند شادی و نشاط و غم و رنج و هیجان تاثیر می نهد.

اعجاز قرآن از نظر اسرار آفرینش

حقایق علمی در این کتاب وحی الهی است زیرا آورنده فردی بی سواد است.

در عصر نزول کشف شده بود . قرآن کتاب علمی و بیانگر همه قوانین نیست.

از مصادیق اعجاز علمی قرآن

حرکت زمین: وَ تَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَ هِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ: و کوه را می بینی و می پنداری که آن ها بی حرکت اند و حال آنکه آنها ابرآسا در حرکت اند.

تلقیح نباتات: «و أَرْسَلْنَا الرِّيحَ لَوَاقِحَ (۱۲)» سوره حجر، و بادهای را بارور کننده فرستادیم .

جاذبه عمومی : از مهم ترین قوانین است که اجسام به یکدیگر نیرو وارد می نمایند و با افزایش فاصله دو جسم ، جاذبه بین آنها کاهش می یابد.

اعجاز قرآن از نظر خبرهای غیبی

تفاوت پیش گویی های قرآن با سخنان پیشگویان : پیشگویی های قرآن قطعی ، همراه با جزئیات و همراه با ادعای نبوت است.

برخی از خبرهای غیبی قرآن

ناتوانی انسان ها از معاوضه با قرآن : «قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَ الْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ» (سوره اسراء ۸۸)

بگو اگر انس و جن گرد آیند تا نظیر این قرآن را بیاورند مانند آن را نخواهند آورد.

پیروزی رو میان پس از مدتی کوتاه : بعد از پیروزی سپاه ایران بر رومیان مشرکان شادمانی کردند و پنداشتند که آنان به مسلمانان پیروز خواهند شد ، در کمتر از ده سال پیش بینی قرآن به وقوع پیوست و به دنبال آن پیروزی مسلمانان بر مشرکان در جنگ بدر اتفاق افتاد.

پیروزی پیامبر بر مشرکان : در سال سوم بعثت به دنبال طعنه ها و بد گویی های مردم مکه نسبت به پیامبر اکرم(ص) آیه شریفه ۴ تا ۹۶ سوره حجر نازل شد : پس آنچه را بدان ماموری آشکار کن و از مشرکان روی بر تاب که ، ریشخند گران را از تو بر طرف خواهیم کرد.

خبر بازگشت پیامبر به مکه

پیامبر مکه را به قصد مدینه ترک کرد در راه در فکر برگشت به مکه بود آیا بر خواهد گشت یا خیر که این هنگام آیه ای نازل شد:

«إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَأْدَكَ إِلَىٰ مَعَادٍ (۸۵)» (سوره قصص)، در حقیقت ، همان کسی که این قرآن را بر تو فرض کرد ، یقیناً تو را به سوی وعده گاه باز می گرداند.

مصونیت قرآن از تحریف : بی گمان کتاب آسمانی نظیر تورات و انجیل تحریف شده اند ولی قرآن از هر گونه تحریف در امان مانده است زیرا هیچ کس نظیرش را نتوانست بیاورد.

دلایل تحریف ناپذیری قرآن

- ۱- اجماع مسلمانان بر عدم تحریف قرآن و شهادت تاریخ بر اهتمام مسلمانان مبنی بر وجود حافظان و کاتبان و قاریان متعدد در جامعه اسلامی
- ۲- وعده الهی از اهل بیت مبنی تحریف قرآن وجود ندارد .

سنت :

خداوند مسئولیت تبیین را بر عهده پیامبر اکرم (ص) و بعد از ایشان به عهده امامان نهادند . به مطلبی که پیامبر (ص) و امامان معصوم در تبیین آیات الهی بیان می کنند در اصطلاح گفتار می گویند.

تعریف سنت:

از روش ، طریقه سنت در قرآن و روایات به کار رفته می توان به آیه شریفه 43 فاطر اشاره کرد: هرگز برای سنت خدا تبدیلی نمی یابی و هرگز سنت خدا دگرگونی نخواهی یافت و در روایتی پیامبر (ص) می فرمایند: نکاح و ازدواج سنت من است و هر کس از سنت روی بر گرداند از من نیست.

در اصطلاح: سخن و عمل و تقریر معصوم که در اصطلاح شیعه شامل پیامبر و ائمه می شود.

حجیت سنت

*در نزد شیعه اعتقاد به معصونیت پیامبر و ائمه است.

*ریشه سنت امامان معصوم (ع) را در سنت نبوی باید جست.

دلایل نقلی حجیت سنت

آیه شریفه 44 نحل، «أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ: این قرآن را به سوی تو فرود آوردیم تا برای مردم آنچه نازل شده توضیح دهی»

آیه شریفه ۵۹ نساء: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ: ای کسانی ایمان آورده اید خدا را اطاعت کنید.

آیه شریفه 7 حشر: وَ مَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَ مَا نَهَاكُمْ عَنْهُ: و آنچه را فرستاده او به شما داد آنچه را باز داشت ، باز ایستید .

حدیث ثقلین: پیامبر فرمود: من دو چیز گران بها یعنی کتاب خدا و اهل بیت و عترتم را در میان شما می گزارم

حدیث سفینه: پیامبر فرمود: آگاه باشید که اهل بیت من در میان امتم مانند کشتی نوح است و هر کس سوار شد نجات یابد .

عقل و جایگاه آن در شناخت دین

جایگاه عقل: در لغت منع و باز داشتن

جایگاه عقل: ابزار باز دارنده حیران از بیراهه رفتن مانند افسار و قوه باز دارنده انسان از بیراهه رفتن عقل گفته می شود.

تقسیمات عقل

نظری: مربوط به درک اموری است که در عمل تاثیر ندارد یعنی هست ها و بودها

عملی: مربوط به درک اموری که در عمل تاثیر مستقیم دارد یعنی باید ها و نبایدها

حجیت عقل

همه امور حجیت خود را به واسطه دلایل عقلی می گیرند.

دیدگاه اشاعره: حسن و قبح افعال را طبق حکم شارع باید تعیین نمود.

دیدگاه شیعه : عقل می تواند حسن و قبح افعال درک کند چون این ویژگی ها به صورت ذاتی است.

رابطه عقل و دین

از مسائل مهم در حوزه دین پژوهی است . که به دو دیدگاه اصلی تقسیم می شود : 1 . ایمان گرایی ، 2 . عقل گرایی

ایمان گرایی : ساحت دین قلمرویی می داند که فعالیت عقلانی در آن کارآمد نیست

عقل گرایی : آموزه های دین با اصول عقلی مطابقت دارد

خداوند انسان را به تفکر و تدبیر دعوت و سفارش می نماید:

«إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فُرْقَانًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ» (آیه شریفه ۲ یوسف)

«إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ» (آیه شریفه ۲۲ الانفال)

سخن امام صادق (ع) درباره حجت درونی و باطنی می فرمایند:

«هر کس عاقل است دین دارد و کسی که دین دارد به بهشت می رود.»

اختلاف های فرقه های اسلامی در اصل حجیت عقل نیست بلکه محدوده کارایی آن است مثال:

اهل حدیث تعقل در فروع دین را حرام می دانند اما اصول دین خویش را پذیرفته اند.

اهل شیعه در پذیرش اصول دین و همه در فروع آن و استنباط احکام عقل را موثر می شمارند.

وجه تمایز اسلام و مسیحیت پیرامون رابطه عقل و دین

مسیحیت تعقل را ممنوع دانسته و تاکید می کند ایمان بیاورید تا بفهمند و بسیاری از اصول آن مانند : الوهیت عیسی ، تثلیث

، تجسد مسیح ، گناه ذاتی انسان

خاتمیت

از ضروریات دین اسلام از ریشه ختم به معنی پایان دادن و مورد تصریح قرآن در روایات می باشد و بدین معنا که پیامبر

اسلام آخرین پیامبر و پایان دهنده سلسله پیامبران است.

خاتمیت در قرآن

آیه شریفه 40 احزاب : «مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ» محمد پدر هیچ یک از مردان شما

نیست ، ولی فرستاده خدا و خاتم پیامبران است.

امام باقر (ع) در تفسیر آیه ۴۰ سوره احزاب «مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ» می فرمایند:

خاتم النبیین یعنی لا نبی بعد محمد ، خاتم انبیاء به این معناست که هیچ نبی بعد از حضرت محمد نیست

تفاوت نبی و رسول

نبی : کسی است که از جهان غیب خبر دهد چه مأمور به ابلاغ وحی باشد یا نباشد.

رسول : کسی است که علاوه بر خبر از غیب یکی از شرایط سه گانه را داشته باشد :

۱- مأمور به وحی باشد

۲- دارای شریعت جدید باشد.

۳- دارای کتاب آسمانی باشد.

خداوند دین پیامبر اسلام را دین کامل معرفی کرده و از آنجا که دین به کمال خویش نایل شده دیگر از وی به تداوم وحی نیست.

(آیه شریفه ۳سوره مائده) «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا»

امروز دین شما را برایتان کامل و نعمت خود را بر شما تمام گردانیدم ، و اسلام را برای شما آیینی برگزیدم.

خاتم در آیه شریفه ۴۰ احزاب « مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ » پایان بخش

طبق کدام آیه رسالت پیامبر جهانی و همگانی است : قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا

خاتمیت در روایات اسلامی

حدیث منزلت : سخن پیامبر (ص) با امام علی (ع) در هنگام حرکت برای جنگ تبوک ایشان را در مدینه جانشین خود کرد .

روایت نبوی : من همانند مردی هستم که خانه ای بنا کرده ، آن کامل زیبا ساخته و فقط جای یک خشت در آن خالی است و هر که به منزل می آید جای خالی آن را می پرسد و پیامبر فرمودند : من جای آن اجر خالی ام و پیامبران به وسیله من ختم شده اند.

روایت امیر المؤمنین : بعث الله سبحانه محمداً لإنجاز عتده و إتمام نبوته : خداوند سبحان محمد (ص) را برای وفای به عهد خود و اتمام و کامل گردانیدن نبوت مبعوث ساخت.

شبهات درباره خاتمیت

خاتمیت ، پایان حاکمیت دوره غریزه

اقبال لاهوری : وحی مربوط به دوران مدیریت زندگی انسان به وسیله غریزه است ولی با پیشرفت انسان ، تفکر و تعقل جای غریزه را گرفت لذا خاتمیت یعنی پایان دوران غریزه و هدایت بر اساس وحی و شروع دوره های عقل

خاتمیت ، پایان دوران ولایت شخصی

در این دیدگاه تفسیر دیگری از اقبال لاهوری است بدین صورت

پیامبر ولایت شخصی و بدون استدلال بر مردم داشت و اوامر ایشان از موضوع بالا و صرف پیامبر بودن اجرا می شد اما با ختم رسالت دوره پذیرش بدون دلیل عقلی به پایان می رسد.

دیدگاه قرآن درباره پیامبر (ص): آن را برهان و نور می داند که هم خودش روشن است و هم روشنی بخش است.

آیه شریفه ۱۷۴ سوره نساء «یا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا»: ای مردم ، در حقیقت برای شما از جانب پروردگارتان برهانی آمده است و ما به سوی شما نوری تابناک فرو فرستاده ایم.

ناسازگاری خاتمیت و دارای با مرجعیت علمی امامان معصوم

اگر امامان معصوم و دارای مرجعیت علمی بدانیم لازمه اش این که ایشان به منبع وحی متصل باشند در حالی که این با خاتمیت سازگاری ندارد . بر اساس دلایل فراوانی می توان عصمت و حجیت را اثبات نمود : خداوند در قرآن کریم می فرماید: این قرآن را به سوی تو فرود آوردیم تا برای مردم آنچه را به سوی ایشان نازل شده است توضیح دهی.

در حدیث ثقلین پیامبر که از احادیث متواتر اسلامی است، روایت اهل بیت و قرآن هم تراز هستند.

بنا به ادله فراوان می توان عصمت و حجیت ائمه را اثبات نمود.

مسلمانان بر مرجعیت و وثاقت قرآن و سنت قطعی پیامبر اجماع دارند.

روش فهم دین

فهم پذیری دین : دین به ویژه دین اسلام آخرین و کاملترین دین آسمانی است شامل مجموعه تعالیم نازل شده از سوی خداوند است.

قرآن خود را نور آشکار ، کتاب روشن ، هدایتگر مردم ، تبیین گر معرفی می کند.

سرزنش افرادی که در آیات تدبیر نمی کنند و از آن رویگردانند.

روشمند بودن فهم دین

قرآن برای همه قابل فهم است اما برای هر کس مطابق با توانمندی و استعداد وی.

مهم ترین ابزار تفسیر صحیح و فهم درست : آگاهی از قواعد عربی ، آگاهی از معانی الفاظ قرآن ، تفسیر قرآن به قرآن ،

مراجعه به احادیث صحیح ، توجه به شان قرآن ، آگاهی از نزول قرآن و تاریخ محیطی قرآن

تکامل پذیری فهم دین بر اساس معرفت های بشری از جمله معرفت دینی در حال دگرگونی است.

بسیاری از معرفت ها و احکام دینی که از ظهور اسلام تا کنون ثابت مانده روزه گرفتن ، حج ، روزه ، خمس ، زکات و

....

فصل چهارم امامت و ولایت

امام

به معنای پیشوا و رهبر از ریشه آم به معنای قصد کردن و توجه نمودن است وجه تسمیه امام به معنی پیشوا و رهبر : زیرا مردم با قصد و توجه خاص سراغ امام می روند.

آیه شریفه ۷۱ الاسراء «يَوْمَ نَدْعُو كُلَّ اُنَاسٍ بِاِمَامِهِمْ» ، یاد کن روزی را که هر گروهی را با پیشوایان فرا می خوانیم.

بر اساس دیدگاه علمای اهل سنت پیرامون امامت از مختصات دیدگاه شیعه ، نصب از طریق فرمان خداوند است.

ویژگی امام بر اساس نظر متکلمان شیعه :

۱- از جانب خداوند ، ۲- دارای مقام عصمت ، ۳- نسبت به امور دینی علم لدنی و وسیع و گسترده داشته باشد.

ویژگی امام از نظر متکلمان اهل سنت : اینان امامت را منجی عادت و غیر الهی می دانند که با انتخاب مردم به ویژه مهاجر و انصار و یا علمای اهل حل و عقد به فردی واگذار می شود.

تاریخ پیدایش اختلاف در مسئله امامت

اختلاف در امامت و جانشینی رسول خدا بعد از رحلت ایشان در سقیفه به اوج خود رسید و میان عالمان و دانشمندان و مردم مورد توجه گسترده قرار گرفت ولی در زمان خود پیامبر هم نیز مطرح بوده است.

شواهد تاریخی نشان دهنده این است که گروهی مانند اخنس بن شوق ، به فرمانروایی پیامبر ، اسلام آوردن خود را مشروط به واگذاری جانشینی پیامبر به خود کرده بودند.

مصدق دیگر زمان هایی پیامبر (ص) مدینه را به دلیل سفر یا جنگ ترک می نمود .

شیعه معتقد است پیامبر در زمان حیات بارها و بارها جانشین خویش را معرفی و تاکید نموده است.

دستاوردهای بحث در باب امامت

اهل سنت : زمان بحث پیرامون امامت را منحصر به زمان پیامبر دانسته و طرح آن را در این زمان بیهوده می دانند.

اهل تشیع : نظر به جاودانگی دین اسلام و قوانین آن ، موضوع امامت را موضوعی به پایان رسیده تلقی نمی کند.

ویژگی های مجری : این احکام یعنی امام و پیشوای جامعه اسلامی نیز جاودانه است.

ابعاد امامت از دیدگاه شیعه : امامت از دیدگاه شیعه موضوع تبیین و تشریح اصول و معارف و بیان احکام و فروع دین و داوری میان اندیشه های مختلفی است که میان مسلمانان پدید می آید.

مبحث امامت با هماهنگی و وحدت جامعه اسلامی منافاتی ندارد و بیشتر به مشترکات توجه و مسائل اجتماعی نیز در ساحتی علمی و دوستانه به دور از تعصب و پیش داوری مطرح می شود.

هدف از تقریب بین مذاهب اسلامی ، به هم نزدیک شدن اندیشه ها ، تحمل یکدیگر ، تاکید بر نقاط مشترک و وحدت و انسجام امت اسلامی در برابر متکبران و دین ستیزان است.

شیخ الازهر و شیخ شلتوت در پیروی مذهب شیعه

مذهب جعفری مشهور به مذهب شیعه امامیه اثنا عشری از جمله مذاهبی است که همانند سایر مذهب اهل سنت شرعاً می توان از آن تقلید کرد.

نیاز به وجود امام

اهم وظایف پیامبر اسلام (ص) شامل سه موضوع :

1. دریافت و ابلاغ وحی ، 2. تبیین وحی ، 3. رهبری جامعه اسلامی

نصب امامان بعد از پیامبر بر اساس

پیامبر در طول 23 سال نبوتش فرصت نیافت تمام تفصیل و جزئیات احکام الهی را بیان نماید.

پس از پیامبر فرقه های مختلفی نظیر : معتزله ، خوارج ، مرجئه ، اشاعره و شیعه به وجود آمد.

برخی یهودیان و شیعیان مسلمان نما مانند کعب الاحبا ، ریا و هب بن منبه به خاطر عدواتی که با اسلام داشتند، اسرائیلیت و مسیحیت را به تاریخ اسلام وارد کردند.

مسلمانان سست ایمان مانند سمره بن جندب که طمع ثروت و مقام و تحریک عوامل حکومتی و انگیزه های دیگر به جعل پرداختند.

تغییر شأن نزول آیه مربوط به فداکاری حضرت علی (ع) در ليله المبیت

تغییر شأن نزول آیه ای در مذمت منافقان

هشام بن حکم متکلم بزرگ و شاگرد برجسته امام صادق (ع) : در دو مناظره وجود امام را پس از رحلت پیامبر ضروری می داند.

پیامبر (ص) در هنگام رحلت ، تجهیز سپاه بزرگ جنگ آنها تهدید و متخلفان از آن را نفرین نمود.

ادله نصب و عصمت امامان

دلایل قرآنی : آیه انذار

سوره شعراء

وَ أَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ (۲۱۴) وَ اخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ (۲۱۵) فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ (۲۱۶)

و خویشان نزدیکت را هشدار ده و برای آن مؤمنانی که تو را پیروی کرده اند ، بال خود را فرو گستر ، و اگر تو را نافرمانی کردند ، بگو : من از آنچه می کنید بیزارم.

آیه ولایت: إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَ هُمْ رَاكِعُونَ (آیه ۵۵ سوره مانده)

ولی شما، تنها خدا و پیامبر اوست و کسانی که ایمان آورده اند: همان کسانی که نماز بر پا می دارند و در حال رکوع زکات می دهند.

محدثان و مفسران اهل سنت و شیعه بر اساس احادیث متعدد معتقدند آیه ولایت درباره حضرت علی (ع) که در حال نماز انگشتر خویش را به مستمند بخشید نازل شد.

تعبیر ولی: به معنای سرپرست، حاکم و صاحب اختیار است که خداوند پیامبر و جانشین وی را نیز در پرتو موهبت الهی عهده دار آن هستند.

الَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ

و هر کس خدا و پیامبر او و کسانی را ایمان آورده اند، ولی خود بدانند، پیروز است چرا که حزب خدا همان پیروزمندان است.

دلایل شیعه که بر امامت حضرت علی (ع) دلالت می کند:

- ولایت مؤمنان در آیه منحصر به خدا و پیامبر و جانشین پیامبر شده است
- در آیه ۵۶ سوره مائده فرمودند: «وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ» و هر کس خدا و پیامبر او و کسانی را که ایمان آورده اند ولی خود بدانند [پیروز است، چرا که] حزب خدا همان پیروزمندان است.
- اگر منظور از ولی دوست و یاور بود عبارت الَّذِينَ آمَنُوا کفایت می کرد.
- آیه تبلیغ:** بسیاری از مفسران و محدثان اهل سنت و تمامی مفسران و محدثان شیعه بر آنند این آیه در مورد امامت حضرت علی (ع) و داستان غدیر نازل شده است.

آیه شریفه ۶۷ سوره مائده «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ»

ای پیامبر، آنچه از جانب پروردگارت به سوی تو نازل شده، ابلاغ کن، و اگر نکنی پیامش را نرسانده ای و خدا تو را از گزند مردم نگاه می دارد.

در هجدهم ماه ذیحجه سال یازدهم هجری در هنگام بازگشت پیامبر از حجه الوداع نازل شد.

پیامبر (ص) پیش از ابلاغ آیه تبلیغ و ولایت حضرت علی (ع)، گواهی گرفت مردم نسبت به اصول دین، حدیث ثقلین، جدا ناپذیری کتاب و عترت از یکدیگر، خبر از نزدیکی رحلت

مهم ترین احادیث که به امامت حضرت علی (ع) دلالت می کند: حدیث منزلت، سفینه، امامان دوازده گانه

دلایل روایی

حدیث منزلت: پیامبر در آن جایگاه خویش بر علی (ع) همانند جایگاه هارون می داند با این تفاوت که هارون مقام نبوت را داشت ولیکن امام علی (ع) این مقام را ندارد.

جمله تاریخی پیامبر درباره شایعه پراکی در مورد حضرت علی (ع):

آیا راضی نمی شوی که نسبت به من بسان هارون نسبت به موسی باشی جز آنکه پس از من پیامبری نیست شایسته نیست که من بروم مگر اینکه تو خلیفه و نماینده من باشی.

در حدیث منزلت جایگاه علی (ع) نسبت به پیامبر به جایگاه دو پیامبر الهی نسبت به یکدیگر .

حدیث سفینه

پیامبر اسلام در روایتی اهل بیت خود را به کشتی نوح همانند کرده است.

(أَلَا إِنَّ مَثَلَ أَهْلِ بَيْتِي فِيكُمْ مَثَلُ سَفِينَةِ نُوْحٍ فِي قَوْمِي مَنْ رَكِبَهَا نَجَىٰ وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غُرِقَ)

آگاه باشید که اهل بیت من در میان امت ، مانند کشتی نوح است که هر کس بر آن نشست نجات یافت و هر کس که به آن پناه نبرد غرق شد.

امامان دوازده گانه

پیامبر (ص) تنها به نصب علی (ع) به امامت بسنده نکرد بلکه به آمدن امامان دوازده گانه ای پس از خود خبر داد که عزت دین به عدد آن ها تحقق خواهد پذیرفت.

لا يزال الاسلام عزيزاً الى اثني عشر خليفه ، همواره اسلام به دوازده خلیفه عزیز خواهد بود.

عصمت امامان

عصمت مقام اختصاصی پیامبر نیست به غیر از ایشان ، امامان و افرادی چون حضرت مریم (س) و حضرت فاطمه (س) نیز معصوم می باشد .

دلایل عصمت

۱- عصمت یک منصب الهی و با توجه به آن که قرآن کریم اطاعت ایشان به صورت مطلق آمده است.

۲- آیه تطهیر بر اراده تکوینی خداوند بر عصمت اهل بیت (ع) بصورت قطعی و ممتی از هر گونه رجس دلالت می کند
(إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا (۳۳)سوره احزاب)

پیرید : بر اراده تکوینی خداوند دلالت می کند که هیچ چیز نمی تواند آن را تغییر دهد .

الرجس : شامل همه نوع آلودگی و گناه رفتاری و فکری.

اهل البیت : حضرت علی (ع) ، حضرت فاطمه (س) ، امام حسن (ع) و امام حسین (ع)

حدیث ثقلین : بر اساس آن اهل بیت هم طراز قرآن اند و همانگونه که قرآن از تحریف مصون و نجات بخش انسان ها تا ابد است. اهل بیت نیز از کژی ها میرا هستند.

بر اساس حدیث سفینه : یگانه نجات بخش بشر باید از خطا و گناه مصون باشد.

محبت به اهل بیت

از ضروریات دین و تاکیدات قرآن و روایات محبت به اهل بیت است.

مهدویت

امامان دوازده گانه از حضرت علی (ع) شروع و با امامت حضرت مهدی (عج) خاتمه می یابد و القابی چون ، مهدی ، حجت ، قائم ، ولی عصر دارد.

اهل شیعه بر این باورند که حضرت مهدی (عج) به امر خدا غایب شده است.

غیبت حضرت مهدی در دو نوع است:

غیبت صغری : از شهادت امام حسن عسگری (ع) و مدت آن از 260 تا 329 هجری است و راه ارتباط شیعیان با امام از طریق چهار نایب خاص است.

غیبت کبری : بعد از رحلت نایب چهارم حضرت مهدی (عج) آغاز شد و تا کنون ادامه دارد .

قرآن و غیبت

بر اساس آیات قرآن، اولیای الهی دو دسته اند:

ولی ظاهر : برای مردم قابل شناسایی است مانند حضرت موسی (ع)

ولی غایب : با آنکه در میان مردم است ولی کسی او را نمی شناسد همانند حضرت خضر (ع)

راز غیبت

پیشینه غیبت رهبران : امت های گذشته مانند : غیبت چهل روزه حضرت موسی (ع) حضور در میقات

غیبت حضرت عیسی (ع) ، غیبت حضرت یونس (ع) ، غیبت حضرت ولی عصر (عج)

امام باقر (ع) پیرامون همین حکمت می فرماید : برای حضرت قائم غیبتی است قبل از ظهور

نشانه های هنگام ظهور حضرت مهدی (عج):

برای ظهور ایشان دو دسته نشانه های ظهور است حتمی و نشانه ی غیر حتمی اما از تعیین زمان ظهور نهی شده است و علم این جریان مانند علم به زمان قیامت مختص خداوند متعال است.

معنای انتظار

برخی وظایف تعیین شده برای منتظران

عمل به دستورات قرآن و سنت پیامبر با مراجعه به فقهای عادل

انتظار ظهور و دعا برای تسریع در فرج

در لغت انتظار به معنی چشم انتظار و چشم براه بودن است.

کسی چشم به راه است که برای او زمینه چینی می کنند همانند حضرت یعقوب (ع) در انتظار بازگشت یوسف

فصل پنجم : مرجعیت و ولایت در عصر غیبت

دلایل و تعالیم اسلامی بر ضرورت تشکیل حکومت :

- ۱- وحدت اسلامی : تمسک به قرآن کریم و ریسمان الهی برای جلوگیری از تفرقه و امر به اجرای احکام قرآن
- ۲- اجرای قوانین اسلامی : در قرآن قوانین اجتماعی ، سیاسی ، نظامی ، اقتصادی و فرهنگی وجود دارد و تحقق آنها در سایه حکومت اسلامی است.

معنای ولایت فقیه

ترکیب ولایت فقیه در دو واژه "ولایت" و "فقیه"

در زبان فارسی : حکومت کردن ، تصرف کردن ، دست یافتن

در اصطلاح : ولایت فقیه : سرپرستی ، حاکمیت

کاربرد قرآنی ولایت فقیه : سرپرستی مانند آیه شریفه ۹ سوری : «_فَاللَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَ هُوَ يُحْيِي الْمَوْتَى وَ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ_» : تنها خداوند سرپرست و یاور است.

معنای فقیه

در لغت علم و متخصص

در فقه آگاه به احکام حلال و حرام دین اسلام

در اصطلاح و در ترکیب ولایت فقیه : مجتهد جامع الشریطی که ویژگی هایی دارد:

آگاه به قوانین اسلام ، عادل ، با تقوا ، کاردان ، مدیر ، توانا در رهبری

اهداف و وظایف حکومت ولی فقیه

حکومت در دیدگاه اسلامی به خودی خود ارزشمند نیست بلکه هنگامی ارزشمند است به هدف آن یعنی تحقق دین منتهی شود.

برخی از اهداف حکومت ولایت فقیه

- ۱- فراهم سازی زمینه تشکیل حکومت جهانی حضرت ولی عصر (عج)

2- بر پایی عدالت در تمام ابعاد

3- تحقق برادری و برابری و مساوات در مقابل قانون

4- افزایش سطح معنویات در جامعه

5- بهبودی سطح زندگی مادی و آبادانی

6- ترویج فرهنگ اسلامی

ولی فقیه

خوشبختی جامعه در گرو دو عامل : قوانین شایسته ، مجریان شایسته

*در حقیقت قرآن بیانگر قوانین و ائمه معصومین مجریان این قوانین هستند.

*سخن امام رضا (ع) بر وجود حاکم در جامعه اسلامی و امر به اطاعت.

اجرای قوانین به صورت کامل و جلوگیری از تجاوز افراد از محدوده دستورات دین

یکی از لوازم استمرار زندگی اجتماعی.

حفاظت جامعه از نابودی و فطرات

بدون تعیین اولوالامر دین دچار مشکلاتی می شود

ویژگی های ولایت فقیه

۱- آگاهی از قانون اسلام

۲- ایمان و اسلام

۳- کاردانی

۴- عدالت

۵- آراستگی به فضایل اخلاقی و آلوده نبودن به خصلت های ناپسند .

ادله ولایت فقیه

سیره عقلا : بدین معنا است که خردمندان به کسی مسئولیت می دهند که چند شرط داشته باشد:

۱- دانایی نسبت به مسئولیت

۲- توانایی در انجام مسئولیت

۳- امانت داری در انجام مسئولیت

از دیدگاه امام خمینی این امری بدیهی است و عقل حکم می کند که رهبر جامعه اسلامی به عنوان متولی تحقق عدالت و فضایل اخلاقی در جامعه باید به این امور آگاه و متصف باشد.

معنای مشروعیت ولایت فقیه

منشأ مشروعیت: بر حق بودن و حقانیت، مقبول بودن، اعتبار داشتن

معنای مشروعیت: فرد یا افرادی که مسئولیت اداره جامعه را بر عهده می گیرند و در جان و حال مردم تصرف می کنند.

نقش و جایگاه مردم در نظام ولایت فقیه

از دیدگاه اسلام خداوند انسان را آفریده است از این رو در پرتو تعقل و اختیار خود یا حاکمیت دینی و ولایت فقیه را می پذیرد و یا از آن سر باز می زند.

پذیرش ولایت فقیه همانند اصل دین به انسان واگذار شده است و انسان در انتخاب آن اختیار و آزادی دارد.

یکی از مسلمات فقه اسلامی اختیار انسان در تصرف نسبت به مال و جان خود است.

عقل می پذیرد که لازمه حکمرانی و حکومت نوعی سلطه بر مال و جان مردم.

انتصاب یا انتخاب

انتصاب یعنی: تعیین حاکم از سوی خدا به دو صورت است نصب خاص، نصب عام

انتخاب یعنی: یقین حاکم به وسیله مردم

حاکمیت ولایت فقیه از جهت اصل ثبوت انتصابی از نوع نصب عام است و از جهت تحقق و استمرار آن انتخابی است.

نصب خاص آن است که خداوند فردی را با اسم و مشخصات معین به رهبری جامعه اسلامی بگمارد چنان که در مورد پیامبر و امامان معصوم صورت گرفت.

بنابراین حاکمیت ولی فقیه از یک سو انتصابی است یعنی صفاتی را که قرآن و معصومین برای رهبری جامعه اسلامی بر شمرده اند.

از سویی دیگر حاکمیت ولی فقیه انتخابی است به این معنا که مردم باید با انتخاب و رای خود چنین حاکمیتی را بپذیرند تا محقق و استقرار یابد.

ولایت یا وکالت

یکی از پرسش های مهم در باب حاکمیت ولی فقیه آن است که آیا این حاکمیت از باب ولایت است یا وکالت

حاکمیت وکالتی بدین معناست که مردم به حاکم وکالت می دهند تا به عنوان جانشین آنها خواسته هایشان را برآورده سازد.

حاکمیت ولایتی : حاکم مشروعیت خود را پیش از انتخاب مردم و در مقام ثبوت از خداوند و معصومان می گیرند. در این نوع حاکمیت ولی فقیه به نصب عام از جانب خدا حق دارد حکومت کند اما مردم باید چنین حاکمیتی را بپذیرند به تعبیری این نوع حاکمیت بر خلاف حاکمیت وکالتی بر دو پایه دین و مکتب و پذیرش مردمی استوار است

حاکمیت وکالتی بر دیدگاه انسان مدارانه استوار است بدین بیان که حکومت و ولایت حق مردم است و طبعا تمام آن به مردم باز می گردد . همچنین با توجه به دلایل عقلی و نقلی ولایت فقیه چنین ولایتی از یک سو منصبی الهی است که از سوی خدا و معصومین (ع) به ولی فقیه داده شده و از سوی دیگر استقرار چنین حاکمیتی بر پذیرش مردمی مبتنی است . بنابراین بر اساس آموزه های دینی نمی توانیم ولایت فقیه را از باب وکالت بدانیم.

«موفق باشید»